

KILDE HIBIINIDE SUUSATURIAADILT POLAARREBANE 1972. a MÄRTSIS

Head noored matkajad, kirjutan teile kuidas matkati suuskadel NL (Nõukogude Liidus), kuidas ettevõtlikud eestlased avastasid uusi matkarajoone. Üks selliseid oli Koola poolsaarel Hibiinides, Hibiinid on Venemaa kõige vanemad mäed. Need mäed on nii kaua kulunud, et nende tipud on muutunud kuni 1200 m kõrgusteks lamedateks platoodeks. Seevastu mägede nõlvad on järsud, kohati kaetud liustikega.

Kui 1916. aastal valmis Murmansk -Peterburi raudtee, algas piirkonna industriaalne areng, mis koos nõukogude võimuga hävitas kiiresti saamide traditsioonilise eluviisi. Tööstus, elektrijaamad ja kaevandused tõrjusid saamid nende sajanditepikkustest elupaikadest. 1930-ndail leiti siinkandis vaske ja niklit, hiljem muidki olulisi maavarasid. Tööjõuks olid nõukogude ajal pühiliselt vangid ja asumisele saadetud 'rahvavaenlased'. Muide, ka Eestil on Saamimaa selle osaga oma seos. Revda küla juures, saamide ühe suurema keskuse Lovozero külje alt, leiti ja hakati kaevandama haruldasi muldmetalle, mis saadeti nõukogude ajal suletud Sillamäele.

Miks ikkagi ägedale sportlikule matkale üle polaarjoone?

Sest Krimmis ja Taga-Karpaatides olin NL ajal populaarseid plaanilisi tuusikumatku eelmistel aastatel juba proovinud. Need tundusid liiga venemeelsed ja igavad. Ja noore TPI lõpetanud insenerina tahtsin end proovile panna. Kindlasti oli mul ka trots Venemaalt sisserändajate vastu: polnud mul ju mingit elukohta Tallinnas, aga Balti jaama tulid pidevalt rongid migrantidega, kes veerisid paberilt: Mustamjæ, Ehhehee (Ehitajate tee). Väikerahvad tuleb venestada, selline oli partei poliitika.

Sest Tallinna Turismiklubis Pärnu mnt 41 kohtasin Albert Sulg'i, kes oli mu praktika juhendaja Tallinna Polütehnikumi ajal 1960.a. Tema õpetas mind Tallinna Toompea ja vanalinna katustel ronima: vedasime raadiotranslatsiooni traatliine. Translatsioonivõrgu peajaam oli selleaegse nimega Võidu väljaku Moskva kohvikus. Paigaldasime Albertiga õhuliine ka Raekoja platsi äärsete majade katustele. Raadiotranslatsioon oli NL-s suur eesmärk: nõukogude inimene võis kuulata raadiost ainult paari jaama, näiteks Moskvat ja Tallinnat. Väljakutel olid üleval suured valjuhääldid ikka poliitpropaganda jaoks.

Milles seisnes Hibiinide suusaturiaadi Polaarrebane uudsus

Nüüd juba tuntud alpinist Albert Sulg korraldas uut tüüpi turiaade. 1970. aasta märtsis-aprillis toimus Eesti esimene turiaad üldse, suusaturiaad Põhjaapõder Koolas 5 grupile. 1972. aasta uudsus seisnes turiaadi algul ülespandud suurte ahjuga telkide vahetamises kümnekonna grupi vahel. Sellised statsionaarsed ööbimiskohad muutsid matkad tunduvalt kergemaks. Raske oli vaid turiaadi paar esimest päeva kui suured sõjaväe välitelgid tuli kindlatesse kohtadesse viia. Siis liikusid kõik grupid osa varustust

ja toiduaineid seljakotis ja osa plastikust Salvo keldudel järellibisemas.

Meie Voldemar Vaino juhitud grupp alustas paarikümne tuhande elanikuga Kirovski (Hibinogorski) linnas. Siinses raudteejaamas lõppes meie pikk rongisõit. . Ega siit peale kuivainete palju osta polnud. Toiduained ja varustus oli meil Eestist kaasa võetud ja korralikult plastikaat- ja riidekotti pakitud Singi suitsetasime ise ostetud seakintsust.

Milline oli meie ettevalmistus ilma korralike matkaraamatuteta

Matkaks ettevalmistumist alustasime pool aastat varem. Matkaraamatuid ja üldse eestikeelset infot oli vähe. Oli ainult väike matkatarkuste taskuraamat. Põhilise info hankisime Tallinna Turismiklubis Albert Sulg'i ja grupijuht Voldemar Vaino juures Tartu mnt 5 ning Edgar Haaviku kodus Sauna 8-5. Mõned õppisid Tallinna Turismiklubi mägiatkakoolis Mustamäel keemiateaduskonna suures auditooriumis. Seljakotid, osa magamiskotte ja matte ning mõned abinöörid laenutasime Tallinna Vabariiklikust Turismiklubist. Sel ajal oli see tavaline et turismivarustust laenutati turismiorganisatsioonide kaudu. Kauplustes reeglina seda müügil polnud.

Hibiinid nagu suured alad impeeriumis oli ja on keelutsoon, kuhu minekuks tuli luba hankida. Samuti tuli matka marsruutraamatusse templid võtta ja algus- ja lõpp-punktides telegrammid kohalikule päästeteenistusele ja Tallinna saata.

Matka algus oli raske

Meie grupp alustas peale ööpäeva pikkust rongisõitu 3. märtsil Kirovski (Hibinogorski) raudteejaamast. Sel ajal 40 tuhande elanikuga linn lumme uppunud. Käisime kohalikus kontroll/päästeteenistuses end registreerimas.

Meie Kirovski linnas.

Meil olid tavalised murdmaa suusad, ainult paaril poisil veidi laiema Karpaaide metsasuusad ja ühel poisil mingid algelised slaalomisuusad. Ei mingit rada, sageli tuli pehmes lumes eesliikujat vahetada. Lisaks 30 kilosele seljakotile oli paljudel nööriaga vöö külge kinnitatud Salvo kelk paarikümne kiloga. Sageli oli nii et päeva esimese poole liikusime vähehaaval aina kõrgemale. Ja peale lõunat oli reeglina laskumine paar tundi mäest alla. Küll saaks kiirelt sik-sakitades alla, aga ...

Osa meist kuru taustal.

Sõitu aeglustava tegurina oli kukkumisi, mis kujunesid tõsisteks katsumusteks, sest püsti tõusmisel pidi saama hakkama keppidele toetumata, Me polnud päris kindlad, kas kepid peavad taolisele koormusele vastu või murduvad. Laskumisel, nähes, et iga väiksema pidurdus või jõnksak viib tasakaalust välja, loobusime peagi kiirest uljast sõidust, tulime tasakesi, nagu oleks neiu jalutuskäigul ja sammhaaval allapoole. Ja tõsine sportliku matka grupp liigub reeglina ikka koos üksteist abistades. Suusamatk on matkaliikidest üks kollektiivsemaid,

Tegutsemine öölaagrites

Laagrisse kokkulepitud kindlasse punkti suurde telki jäime varakult... et jõuda küttepuid varuda. Selleks oli meil saag ja kirves kaasas. Laagris askeldades tajusime võrreldes Eestis matkamisega esimesena märgatavat erinevust lume paksuses. Ei saanud sammugi suusa pealt ära käia, ilma et nabani sisse ei vajuks. Seega harjusime kõiki tegevusi suuskadel tegema. Laagris tallusime pikapeale küll kõvemad terajad sisse, kuid päeva jooksul jäid suusad meie lahutamatuks kaaslasteks. Õhtud möödusid lõkke jaoks kaevatud augus allpool lumepinda,

Küttepuide tegemine.

Lõkke ääres.

Meie telgid olid hulknurksed tsirkusetelgilaadsed, kuhu mahub kuni 12 inimest või rohkem, vastavalt mugavusastmele. Keskel oli tal ahi, millest otse üles läks korsten. Kuna telgid olid juba omajagu matkapäevi näinud, siis oli mõne katus sädemetest veidi auklikuks muutunud ning lumesaju korral pudeneb veidi magajateni. Õnneks olid kõik päeva lõpuks kenasti väsinud. Iga tunni järel vahetus ahju kütja, kes regulaarselt puid ahju lisis.

Ööd olid Hibiinides vaiksed, väljas jalutades polnud kuulda mitte ainsatki häält. Meid ümbritses haudvaikus, kui telgiahju praksumine, matkajate norskamine ja hingamise taktis paisuv ja kokkutõmbuv telk välja arvata. Öösiti ahjuvalves olek oli küllaltki huvitav ja seda just häälte suhtes. Kes norskas, kes tõi esile üksikuid seosetuid sõnu, kes oigas või nohises vaikselt.

Hommikul me reeglina väga vara minema ei saanud. Kuigi äratus oli üpris vara, võttis lõkkel söögi tegemine ja laagri kokkupanek omajagu aega. Tubli matkaja aga arvestab sellega ning kuna meil olid plaanitud mitte väga pikad päevad, täitsime oma eesmärgid täielikult ja jõudsime enamasti uude laagrisse varakult.

Mäletan et ühel laskumisel kadus nähtavus täielikult. Mitte udu või saju vaid hajutatud valguse tõttu. Pinna reljeefielemendid kadusid ära tekitades võimaluse näiteks järsust lumeseinast alla kukkuda. Seda tuntakse lumepimeduse nime all. Tunni- paariga nähtavus taastus... ja võisime liikumist jätkata.

Ahm (kaljukass) ootab meid.

Edgar ahmiga.

Ahm looduses.

Tänase päeva suurüllatuseks leiame võimsate käppadega lõksulangenud ahmi. Endine polaarala meremees Edgar tunneb seda osavat põhjaalade sanitari ahmi ehk kaljukassi hästi. Vene keeles nimetatakse 'rosomaha' Imetleme 15 kilose looma pikka karmi karvastikku. Peagi võtab Edgar juba looma naha maha, sest ahmi karusnahk olevat väga hinnatud sest pakases ei kaotavat see elastsust, Ka liha sobivat toiduks. Kondid lähevad otse tänasesse suppi. Mõned meie preilid küll keelduvad suppi söömast. Seda mäletab kokanaadis olnud Maaja veel pool sajandit hiljemgi!

Kogu suusaturiaad Polaarrebane Hibiinides 1972. a märtsis möödus edukalt. Meie grupp läbis 3. ra marsruudi 3.03- 20.03 järgmiselt Kirovski linn..Jukspor ... Tšivruai ... Seidjärv ... Tavajoki ... Umbjärv ... Tulijoki ... Vartkeuai (810 m, 1A ra)... Kirovski linn ... Ramzai kuru (650 m).. Lääne – Petreliuse kuru ... Kunioki ... Lõuna-Tšorgori kuru (850 m) ... Imandra asula. 14 päevaga läbisime 7 mehe ja 5 naisega 253 km. Tuntumatest grupikaaslastest mäletan Siberis sündinud Maaja Kõlu (Raid), Edgar Haavik Ants Moorits ja meie meedik Ülle Haavistu. Kohtasime Eldor Orupõld' (hilisem NL meister suusamatkamises) ja veel paari gruppi. Samuti turiaadi peakorraldajat Albert Sulg'.

Paremal grupijuht Voldemar Vaino.

Meie kurul.

Sellest 1972. aasta matkast sai alguse minu sportlik matkamine. Tänu teile Albert Sulg, Edgar Haavik, Voldemar Vaino ja Ants Moorits. Nüüd olete kõik juba lumiste mägede asemel lumistel pilvedel!

Ülo Kangur.